

Vlinders hebben een hoge aaibaarheidsgraad. Dankzij vaak fraaie kleurpatronen op de vleugels, aandoenlijk gefladder en waarschijnlijk ook de wetenschap dat ze ons niet zullen steken, maakt ze graag gezien. Het aantal dagvlindersoorten is relatief laag. Terwijl je op een oor ligt, is het druk met nachtvlinders.

Border Domies Toen: structuur, beschutting en bloeiende planten

Valt hier wat te eten?

Tekst en foto's: Jan Jaap Boehlé

Het aantal soorten nachtvlinders is vele malen groter dan dat van dagvlinders. In de tuin van Domies Toen kom ik aan zo'n kleine 20 soorten dagvlinders, wat voor Noord-Groningen nog niet eens zo slecht is. 's Nachts kunnen in dezelfde tuin wel honderden soorten nachtvlinders rondvliegen. Dagactieve nachtvlinders vliegen zowel overdag als 's avonds. Dagvlinders herken je doordat ze in rust hun vleugels samenklappen, nachtvlinders vouwen de vleugels over elkaar heen. Ook de antennen verschillen. Bij dagvlinders eindigen ze in een knopje, bij nachtvlinders hebben ze een veervorm.

Niet altijd bloembezoekers

Je zou verwachten dat alle nachtvlinders op zoek zijn naar voedsel maar er zijn uitzonderingen. Sommige soorten hebben als rups zoveel reserves in hun lichaam aangelegd dat ze als volwassen vlinder niet meer hoeven te eten. Deze soorten hebben geen of een sterk gereduceerde roltong. Wortelboorders (bv. de oranje wortelboorder) en houtboorders (bv. de gestippelde houtboorder) hebben geen monddelen. Daarnaast zijn er nog soorten met sterk gereduceerde monddelen of een hele korte tong (bv. pauwoogpijlstaart en populierenpijlstaart). Deze soorten bezoeken dus geen bloemen maar veel andere soorten wel. Frequentie bloembezoekers zijn

spanners, visstaartjes, spinneruilen, lichtmotten en uilen. In sommige jaren is de gamma-uil, herkenbaar aan het griekse letterteken op z'n vleugels, heel talrijk.

Structuur

De eerste stap om de nachtvlinders in je tuin te helpen begint vreemd genoeg met de aanleg. Nachtvlinders houden van structuur. Duidelijke lijnen en elementen waarop zij zich kunnen oriënteren. Een boom, een heesterrand of haag, paden en borderranden gidsen de nachtvlinders naar de voor hen nuttige planten. Grotere groepen van een soort zijn aantrekkelijk, het kost dan weinig energie om van bloem naar bloem te vliegen. Een haag om de

tuin, of een boom zorgt voor luwte waar de warmte blijft hangen. Daarnaast houden nachtvlinders, net als andere insecten, van rust. Laat dus zoveel mogelijk de planten in de winterperiode staan en het blad liggen. Poppen, rupsen en vlin-
ders kunnen hier een noodzakelijke plek vinden om te overwinteren.

Waardplanten

Net als dagvlinders hebben nachtvlinders waardplanten nodig voor de rupsen. De beste waardplanten voor nachtvlinders zijn bomen, vooral eik, beuk, berk en wilg zijn in trek. Ook de anjerfamilie levert uitstekende waardplanten, zoals dag- en avondkoekoeksbloem, blaas- en nachtsilene. De silen-spanner legt haar eitjes in het vruchtbeginsel, waarna de rupsen de zich ontwikkelende zaden eten. De wonderlijke, grote 'olifantsrupsen' van het groot avondrood kun je treffen op harig wilgenroosje maar ook op gekweekte fuchsia's. De geelzwarte rupsen op jacobskruiskruid zijn van de jacobsvlinder.

Diepe bloembuis

Evolutionair gezien verschijnen insecten pas ten tonele bij het ontstaan van de eerste bloemplanten zo'n 145 miljoen jaar geleden.

Rups van groot avondrood

Volwassen vlinder

De eerste bloemplanten waren open en eenvoudig van bouw maar in de loop van de evolutie ontstonden er steeds gecompliceerder bloeiwijzen zoals bij de helmbloemfamilie, vlinderbloemigen, lipbloemen, composieten en orchideeën. Wanneer je kijkt naar planten die door dagactieve nachtvlinders bezocht worden, valt het op dat ze een diepe bloembuis hebben. Met hun lange roltong zijn dag- en nachtvlinders goed uitgerust om de nectar daarin te bereiken. Voor een vlieg zit hier de nectar te diep. Nachtvlinders zijn voor deze groep planten belangrijke bestuivers. Het stuifmeel blijft aan de roltong en palpen (tastzintuig) zitten en wordt zo van bloem naar bloem getransporteerd. Niet alle vlinders zijn even efficiënt. Het gammauiltje bijvoorbeeld, verliest nogal wat stuifmeel onderweg.

Nachtvlinderplanten

Veel nachtvlinderplanten hebben speciale aanpassingen. Ze bloeien vooral 's nachts, maar de bloemen gaan al eerder open bij bewolkt weer of bloeien 's ochtends nog even. Ook andere bloemen die 's nachts niet dichtgaan worden bezocht. Nachtvlinderplanten hebben vaak lichte kleuren die in het donker goed opvallen of beginnen tegen de avond te geuren. Een spectaculair gezicht vormen opengaande teunisbloemen. Tegen de avond, springen de bloemen opeens open en ontvouwen zich in een paar minuten tijd. Meteen daarna melden de eerste bezoekers zich. Aan het begin van de avond zijn dat vaak nog honingbijen maar al snel komen de nachtvlinders. 's Ochtends verwelkt de bloem alweer maar 's avonds herhaalt zich hetzelfde tafereel met verse bloemen.

Blaassilene en nachtsilene zijn allebei witbloeiend. Vooral nachtsilene ziet er overdag verlept uit, met opgerolde kroonbladen. Tegen de avond ontvouwen ze zich weer, beide soorten trekken veel nachtvlinders. Ook haag- en akkerwinde, gele lis, en nachtschadeachtigen zijn goede nachtvlinderplanten. Wilde liguster kan, als hij niet vroegtijdig wordt gesnoeid, prachtig bloeien met

Silenespanner

De overdag opgekrulde kroonbladjes van nachtsilene

geurige trosjes witte bloemen en is tevens waardplant voor de ligusterpijlstaart. Klimop, met z'n late bloei, is overdag in trek bij zweefvliegen, bijen en dagvlinders. Later op de avond, vooral als het niet te koud is, komen er ook nachtvinders op af. Kamperfoelie staat bekend als een uitstekende nachtvinderplant. Op zwoele zomeravonden komt opeens de geur los. Het is het signaal voor nachtvinders dat het buffet geopend is. Het kan toeval zijn, maar ik heb er vaak naar gezocht en toch nog nooit een nachtvinder op de kamperfoelie gezien. Misschien is dat op andere plekken anders. Ik sta wel vaker voor verrassingen. Op

een toorts waarop veel bladluizen zaten, die veel honingdauw produceerden, kwam ik heel wat nachtvinders tegen.

Kolibrievlinder

De kolibrievlinder, een van de opvallender dagactieve nachtvinders, trof ik op allerlei nectarplanten aan. Diverse orchideeënsoorten, kleeftkruid, stalkruid, andoorn, fuchsia, salie, nepeta, phlox, rodo-dendron en monarda werden bezocht. Inheems of uitheems, het maakt een nectarzoekende kolibievlinder blijkbaar niet uit. Lavendel en kruidanjer (zoals mijn grootvader *Dianthus caryophyllus* noemde)

Kolibrievlinder

zijn absolute favorieten. In Domies Toen zag ik hoe de vlinder een ronde maakte door de tuin en een paar keer per dag terugkwam bij de anjers. In de tussentijd kregen de anjers de tijd om hun nectarvoorraad weer aan te vullen.

Composieten

Van Gerrit Tuinstra kreeg ik een verslag van waarnemingen aan nachtvinders in de Lauwersmeer. Er werden 28 soorten geteld. Het meest vlogen ze op jacobskruiskruid, boerenwormkruid en Canadese guldenroede. Aan composieten (of samengesteldbloemigen) denk je misschien niet meteen voor nachtvinders, maar de buisbloemen zijn heel geschikt voor een roltong. Eikenlichtmot, hyena, open-breedbandhuismoeder en verschillende grasuilen werden het vaakst waargenomen. Hij zag ook een grasuil die foerageerde op de bloempjes van pitrus.

Tot slot

Over het foerageergedrag van de nachtvinders is nog weinig bekend. Zie je 's nachts een foeragerende nachtvinder dan kan een zaklantaarn helpen om de vlinder te bekijken. Geef je waarneming, met bezochte plant, dan door aan waarneming.nl of aan de vlinderstichting. Zo breiden we de kennis over nachtvinders gezamenlijk uit.

Jan Jaap Boehlé is beheerder van Botanische Tuin Domies Toen in Pieterburen.